

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДІЛЛЯ У ПРАЦЯХ ПОЛЬСЬКОГО ВЧЕНОГО РОМАНА АФТАНАЗИ

Т. Ю. Холковська

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

У статті розглянуто про краєзнавчі дослідження сучасних польських вчених, що стосувались характеристики міст і містечок Поділля, а також вивчення спадщини краєзнавців минулих століть. Проаналізовано вклад польських дослідників у розвиток географічної науки Подільського регіону.

Ключові слова: Поділля, містечка, польські дослідники, Роман Афтаназі

Kholkovska T.U. Exploration of Podolia in works of polish researcher Roman Aftanazy.

Paper contains information about local history studies of modern Polish scientists, concerning characteristics of Podolia towns and settlements and analysis of past centuries heritage of explorations. The contribution of Polish researchers into development of the geographic science of Podolia region is analyzed.

Keywords: Podolia, settlements, Polish explorers, Roman Aftanazy

З другої половини XVIII ст. у Центральну та Східну Європу проникають та інтенсивно розвиваються капіталістичні форми господарювання. Розвивається промисловість, будуються залізниці, розпочинається активне сільськогосподарське освоєння південних, лісогосподарське та меліоративне – північних районів України. Це призвело до необхідності вивчення та широкого використання різноманітних природних ресурсів. Починаючи з XVIII й, особливо, упродовж XIX ст., комплексні по суті дослідження природи у західних регіонах України, поряд з українськими й російськими науковцями, проводили й польські вчені. Цьому сприяла низка об'єктивних чинників. Серед них: входження території Поділля до складу Речі Посполитої упродовж більше, ніж трьохсот років, проживання на Поділлі значної частини польської шляхти, яка займала міцні соціально-економічні позиції, впровадження польської мови та католицизму тощо.

Географічні й краєзнавчі здобутки польських вчених кінця XVIII – початку XX ст. є сучасним об'єктом дослідження багатьох українських та зарубіжних науковців. Серед дослідників можна назвати такі імена, як Л. Баженов, М. Костиця, В. Серцик та Р. Афтаназі. Серед найновіших фундаментальних праць вирізняється «Історія резиденцій на давніх кресах Речі Посполитої» Романа Афтаназі – академіка Польської Академії Наук, що була видана у 90-тих роках XX століття у польському видавництві імені Осолінських [1]. Видання має 11 томів та складається з двох частин. У томи увійшли історичні нариси і документальні ілюстрації. Перші чотири томи вміщують відомості про історію резиденцій Великого Князівства Литовського, Інфланти, Курляндії. У другій частині (5-11 томи) подана історія земель руської Корони. Наприклад, у п'ятому томі розповідається про Волинське воєводство, у

шостому воєводство Белзське, землю Холмську воєводства Руського, у сьомому томі представлено воєводство Руське, земля Галицька і Львівська. Том восьмий обіймає воєводство Руське, землю Пшемиську і Саноцьку, а до дев'ятого увійшли історичні розповіді про воєводство Подільське. У наступному, 10 томі, розповідається про воєводство Брацлавське. Завершує видання одинадцятий том розповіддю про Київське воєводство [2, с.44].

Передувало виданню «Історії резиденцій на давніх кресах Речі Посполитої» перше видання «Матеріалів до історії резиденцій» [3] у 80-х роках ХХ століття, що стало надзвичайно цінною джерельною базою для науковців, краєзнавців України та Польщі оскільки у 10-ти томних працях представлено розповіді про історію давніх маєтків, палаців, садиб, костелів, парків, а також культуру, освіту, генеалогію шляхетських родин в часи Речі Посполитої на давніх теренах України.

Цінність праці Романа Афтаназі полягає ще і у тому, що крім опрацювання літератури і першоджерел використовувалися й спогади спадкоємців садиб і маєтків, багато з яких після 1917 року живуть у США, Канаді, Австралії, Латинській Америці.

Як уже зазначалось, у матеріалах фундаментальної праці Романа Афтаназі розповідається про населені пункти (власне колишні резиденції) теперішніх Хмельницької, Житомирської, Вінницької, Волинської, Тернопольської, Рівненської та інших областей України, хоча автор включає до цієї праці описи лише за поділом на воєводства. У 9-му та 10-му томах зібрано історичні нариси про 97 резиденцій тодішнього Поділля. Видання публікує мапи давнього воєводства Подільського і Речі Посполитої 1771 року, земель східних і північних, з поясненнями до них Станіслава Вавриняка.

Близько 500 сучасних знімків, на яких зображено те, що залишилось від садиб в Україні, виготовив на прохання Р. Афтаназі Член Спілки художників України, член головної ради Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, директор історико-архітектурного комплексу садиби у Самчиках Олександр Пажимський. Ця робота тривала упродовж двох десятків років [2, с.45].

У 9-му томі знаходимо чудові описи садиб чи палаців, а також навколишньої природи таких містечок, як Муровані Курилівці, Немія та Шаргород. Кожен опис супроводжується малюнками, фотографіями чи дереворитами. Часто поєднані відомості про сучасний та минулий стан резиденцій.

У 10-му томі польський вчений характеризує Бершадь, Черепашинці, Чернятин, Джурин, Якушинці, Ямпіль, Янів, Немирів, Носківці, Ободівку, Печеру, П'ятничани, Погребище, Стару Прилуку, Рахни Лісові, Скалу, Стрижавку, Шпиків, Тульчин, Тиврів, Вороновицю та Завадівку.

Таким чином, досліджуючи фундаментальну працю Р. Афтаназі, можна отримати багато даних про історію міст і містечок Поділля, побачити їх минулий вигляд, а також дізнатись про сучасні погляди польських дослідників щодо українських земель. Цікавим є ставлення вчених до спільної історії розвитку Польщі та України.

Література:

1. Aftanazy Roman Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. - Wydawnictwo Ossolineum, 1991-1997. - Т.1-11.
2. Козельський Я.Д. Поділля в «Історії резиденцій на давніх кресах Речі Посполитої» польського академіка Романа Афтанази / Я.Д. Козельський, Л.Д. Козельська // Зб. наук. праць за матеріалами міжнародної наукової конференції «Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки» (23-24 червня 1999 р.). – Хмельницький: Поділля, 1999. – 600 с, С.44-46.
3. Aftanazy Roman Materiały do dziejów rezydencji. - Wyd. Instytut Sztuki PAN, 1986.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЧАС ПОШИРЕННЯ ОСНОВНИХ ДЕРЕВНИХ ПОРІД НА ТЕРИТОРІЇ ПРИГОРГАНСЬКОГО ПЕРЕДКАРПАТТЯ У ГОЛОЦЕНІ

Н. М.Чумак

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

На основі даних палінологічного аналізу двох торфовищ Передкарпаття визначено сукцесії основних деревних порід, час початку їх поширення та кульмінації, протягом голоцену.

Ключові слова: голоцен, палінологічний аналіз, рослинний покрив

Chumak N.M. On the time of main trees distribution on the Gorgan region of the Carpathian Mountains during the Holocene.

Succession of the main trees, as well as the time of their culmination, in the forest of the Gorgan region of the Carpathian Mountains has been determined during the Late Glacial and Holocene on the basis of pollen data.

Keywords: the Holocene, pollen analysis, vegetation cover

На основі палінологічного аналізу двох торфовищ (Підлужжя та Струтинь Верхній) та п'яти дат радіовуглецевого датування (виконаних у лабораторії палеогеографії та геохронології СПбДУ) при їх зіставленні з філогеографічними матеріалами та палінологічними дослідженнями сусідніх територій було здійснено спробу реконструювати послідовність та час поширення основних деревних порід.

Сосна, згідно з філогеографічним даними [1], домінує на рівнинній території Європи у бореальному періоді. Проте на Пригорганському Передкарпатті (рис. 1) максимальні площі соснові ліси займали раніше – протягом алереду та пребореалу. Вже починаючи із бореалу, сосну витісняє ялина. Важливо відзначити, що на Прибескидському Передкарпатті (за матеріалами Н. О. Калинович [2]) сосна також мала найбільше поширення протягом пізньольдовиків'я та пребореалу, а з бореалу її став витісняти дуб. Причиною значно швидшого витіснення сосни із Передкарпаття у порівнянні з рівнинною частиною України [3,4], очевидно, були сприятливіші вологі кліматичні умови цієї території. Саме вони спричиняли швидше поширення тут інших, більш конкурентоспроможних, деревних порід.